

ST. THOMAS AQUINAS
Muhammet Tarakçı, İz yay. 2006, 280 s.

Sadi YILMAZ*

Ortaçağ genel itibariyle hem İslam hem de batı dünyasında felsefe ile teolojinin iç içe olduğu bir dönemdir. Bu bakımdan felsefe ile teoloji alanında çok önemli isimler yetişmiştir. Hıristiyan dünyasının orta çağda teoloji ile felsefe alanında yetiştirdiği en önemli isim hiç şüphesiz Thomas Aquinas'tır. Bu gerçeklikten hareketle ülkemizde Thomas Aquinas üzerine önemli birçok çalışma yapılmıştır. Bu konuda sn zamanlarda yapılan çalışmalardan biri de Muhammet Tarakçı'nın *St. Thomas Aquinas* adlı araştırmadır. Bu çalışma önsöz, dokuz ayrı bölüm, sonuç, bibliyografya, kısa kronoloji ve Aquinas'ın eserlerinin listesinden oluşmaktadır.

Önsözde yazar Türkiye'de Aquinas üzerine yapılan çalışmalar hakkında bilgi vermekte; bu çalışmaların genel itibariyle Aquinas'ı bir filozof olarak tanıttığını belirtmektedir. Fakat Aquinas'ın bir filozoftan öte bir teolog olarak gördüğünü belirtmektedir. Buradan hareketle yazar daha önceki çalışmalardan farklı olarak, çalışmasını Aquinas'ın teologluk özelliğini ortaya koyan *Suma Contra Gentiles* eseri üzerine yoğunlaşacağını vurgulamaktadır.

Birinci bölüm *Thomas Aquinas'ın Hayatı ve Etkisi* başlığı ile verilmektedir. Aquinas'ın 1225- 1275 yılları arasında sırasıyla Monte Cassino Manastırı, Napoli Üniversitesi, Paris ve Köln'de geçen hayatı anlatılmaktadır. 20 yıllık hocalık hayatı boyunca teoloji, tartışma soruları, Kutsal Kitap şerhleri, Aristo şerhleri, risaleler, mektuplar ve ibadetlerle ilgili eserler kaleme almıştır. Tarakçı

* SAÜ Sosyal Bilimler Enst. Yüksek Lisans Öğrencisi

filozofun ölümünden sonra teolojik ve felsefi görüşlerinin Thomizm adı altında sistemleşip bir akım haline geldiğini belirtmektedir. Bölüm sonunda Katolik kilisesinin filozofun teolojik görüşlerini tamamen benimseyip, onu aziz ilan ettiğine dikkat çekilmektedir.

İkinci bölüm *Tanrı* başlığı ile verilmekte olup, bu bölümde Tarakçı Aquinas'ın tanrının varlığı, birliği, sıfatları ve tanrının varlığına deliller hakkındaki görüşlerine yer vermektedir. İlk olarak Aquinas insanların Tanrının varlığı, birliği ve sıfatları hakkında akıllarıyla bilgi sahibi olabileceklerini savunduğu ifade edilip; fakat tanrının özünün akıl ile bilinmeyeceği vurgulanmaktadır. Vahiy olmadığı takdirde de insanların çoğunun Tanrı'yı akılları ile bilmesinin mümkün olamayacağı belirtiliyor. Daha sonra Aquinas kutsal kitabın ifadelerinden hareketle Tanrı'nın dünyadaki işlerinden hareketle varlığının bilineceği savunmaktadır. Tanrı'nın varlığına delil olarak Anselmus'un ortaya koyduğu ontolojik delil yetersiz görülmektedir. Aquinas bu noktada kozmolojik delile vurgu yapıp, beş delil adı altında bu delili sistemleştirmiştir. Bu deliller sırasıyla ilk muharrik, etkin neden, imkân, varlık dereceleri ve gaye-nizam olarak sıralanmaktadır. Bu beş delili Aquinas ampirik temele dayandırır ve nedenselliği prensip olarak kullanır. Ayrıca bu delilleri sistemleştirmede filozofun İslam filozoflarından etkilendiği açık olmakla birlikte söz konusu filozoflara pek de atıf yapılmadığı görülmektedir.

Bölümün son kısmında Aquinas'ın sıfatlar konusundaki görüşlerine yer verilmektedir. Sıfatlar konusunda Aquinas negatif teoloji ve benzetme yöntemi ile bilgi edinebileceğimiz kanaatindedir. Sıfatlar konusundan sonra Aquinas'ın Tanrı'nın tikelleri bilip bilmemesi tartışması üzerine açıklamalarına yer verilmektedir. Aquinas Tanrı'nın tümeller vasıtası ile tikelleri bildiğini savunan İbn Sina ve İbn Rüşd'ü eleştirir; filozofumuz Tanrı'nın bizzat tikellerin bilgisine sahip olduğu kanaatindedir.

Üçüncü bölümü yazarımız *Yaratma* başlığı ile vermekte olup, bu bölümde Aquinas'ın teolojik bakışı ve âlemin ezeliği konusundaki görüşlerine değinilmektedir. Bölümün girişinde Tarakçı, filozof ile teologların varlıklara bakışını özetleyip, filozofun olayların yakın nedenini aradığını belirtmektedir. Kanaatimizce bu yargı filozoflardan öte fen bilimcileri için geçerlidir. Aquinas kendisini

teolog olarak gördüğü için yaratma konusuna kutsal kitap perspektifi ile bakmaktadır. Âlemin ezeliğini savunan Grek felsefesi ile yaratmayı kabul eden Hıristiyan öğretisi arasında bir çatışma söz konusudur. Yazar Aquinas'ın Müslüman filozofların bu konudaki görüşlerinden yararlandığına dikkat çekmektedir. Aquinas âlemin yoktan yaratıldığını kabul edip, âlemin ezeliğini savunanların delillerini yetersiz görmekte olup ve onların delillerini akli izahlarla çürütmeye çalışmaktadır. Tartışmanın sonunda Aquinas'ın âlemin yoktan yaratılmasının akılla ispatlanamayacağı ve inanç konusu olduğu görüşüne yer verilmektedir. Bölümün sonunda Aquinas'ın ruh hakkındaki görüşlerine yer verilir. Aquinas ruhun ezeli olmayıp, çocuğun anne rahmine düşmesiyle tanrısal etki ile yaratıldığını ve ebedi olduğunu düşünmektedir.

Dördüncü bölüm *Tanrı Âlem İlişkisi* başlığı ile verilmektedir. Bu bölümde Tanrı'nın âlemi hür iradesi ile var ettiği ve belli bir amaç güttüğü belirtilmektedir. Aquinas bütün varlıkların eylemlerini gerçekleştirirken iyiyi amaçladıkları kanaatinde. Bu bölümde ayrıca kötülük problemi üzerine yapılan tartışmalara yer verilmekte olup, Aquinas'ın kötülüğün olmadığı ve mevcut kötülüğün ise eşyanın potansiyel olarak taşıdığı iyiliği yansıtamamasından kaynaklandığı görüşüne yer verilmektedir. Bu görüş Farabi'nin kötülük anlayışı ile çok benzerlik taşımaktadır. Aquinas âlemdaki iradi kötülük de asıl olmayıp, iyiliğin amaçlanması ve bu amacın gerçekleşmemesi durumunda kötülüğün ortaya çıkması söz konusudur. Bu bölümün kalan kısmında mutluluk üzerine yapılan tartışmalara kısaca değinilmekte olup, Aquinas'ın görüşleri verilir. Aquinas mutluluğun akıl bilgisi ile mümkün olduğunu, bunun da mutlak anlamda ahirette Tanrı'yı görmekle gerçekleşeceğini kabul etmekte dünyada mutluluğun olabileceğini savunan İbn Bacce ve İbn Rüşd'ü eleştirmektedir. Dünyada sadece mutluluktan pay alma söz konusudur. Bölümün sonunda kader-dua ilişkisi ile günah çeşitleri ve ceza hakkında Aquinas'ın görüşlerine yer verilmektedir. Aquinas'a göre kader konusunda Tanrı'nın her şeyi ezeli ilmi ile bilir; bu duanın değerini düşürmez, çünkü Tanrı bütün duaları kabul etmez. Cezalar konusunda ise ebedi ve küçük günah ayırımına değinilmektedir.

Beşinci bölüm *Teslis* başlığı ile verilir, Aquinas'ın kutsal kitapta anlatılan fakat insanların aklileştiremediği teslis doktrini hakkında bilgi verilmektedir. Bu bölümde önceki bölümlerden farklı olarak akli izahlardan çok kutsal kitap ibare-

leri esas alınmıştır. Katolik mezhebinin teslis konusundaki üç şahıs ve bir doğa öğretisine yapılan eleştirileri Aquinas cevaplamaktadır. Bu bölüm genel bir felsefi konu olmaktan çok Hıristiyanlar arasında tartışmalı bir konuyu ele aldığı için bütün problem kutsal metnin nasıl anlaşılacağıdır. Ayrıca Oğul ve Kutsal ruhun ezeli olması, teslisi oluşturan şahısların güç ve üstünlük bakımından konumları üzerine yapılan tartışmalara yer verilmekte olup, nihai noktada Aquinas'ın bu konuları Katolik öğretiyi savunduğu görülmektedir. Bu konularda Aquinas, Oğul ve Kutsal Ruh'un da Baba gibi ezeli olduğunu; teslisi oluşturan şahısların güç ve üstünlük bakımından eşit olduğunu belirtmektedir. Bölümün kalan kısmında teslis ve Oğul'un ulûhiyeti üzerine yapılan tartışmalara yer verilmektedir. Katolik öğretiye aykırı olan Plotinus, Sabellus ve Arius'un eleştirilerine yer verilip, Aquinas'ın onlara verdiği cevaplara değinilmiştir. Burada dikkatimizi çeken; bir filozof olarak sunulmaya çalışılan Aquinas'ın akli izahlardan tamamen uzaklaşp, kutsal kitabın ifadelerine tamamen teslim olmasıdır. Sonuç olarak Aquinas teslisin akli izahının mümkün olmadığını, bu konuda kutsal kitabın dedikleriyle yetinmek gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca bu konuda farklı konsüllerin farklı yaklaşımlar sergiledikleri belirtilmektedir.

Altıncı bölüm *Enkarnasyon* başlığı ile verilmekte olup; Tanrı'nın insan suretinde İsa olarak dünyaya gelmesi ele alınmaktadır. Bu bölümde de önceki bölümde olduğu gibi konu ile ilgili tartışmalar özetlenip, Aquinas'ın Katolik öğretiyi savunusu verilmektedir. Aquinas Hıristiyanlığın inanç esasları arasında insan aklını en çok zorlayanın enkarnasyon olduğu görüşündedir. Bu bölümün büyük kısmında Aquinas'tan önce enkarnasyona dair ortaya atılan farklı görüşlere yer verilip, sonuçta filozofumuzun o görüşlerin yanlışlığına dair kutsal kitaptan hareketle ortaya koyduğu düşünceler nakledilmektedir. Farklı görüşler ortaya atanlar arasında Gnostikler ve Apollinariusler İsa Mesih'in beşeri yönünü, Ariuslar ise ilahi yönünü reddetmektedir. Monofizitler ise enkarnasyondan sonra İsa'da sadece ilahi özelliğin kaldığını savunmaktadır. Bütün bu görüşlerden sonra enkarnasyonun İsa Mesih'te bir şahıs ve iki doğa şeklindeki Katolik anlayışı Aquinas doğrulamaya çalışmaktadır. Bölümün sonunda İsa Mesih ve Tanrı'nın annesi olarak Meryem üzerine yapılan tartışmalar özetlenmektedir.

Yedinci bölüm *Sakramentler* başlığını taşımaktadır. Katolik öğretinin ve dolayısıyla Aquinas'ın kabul ettiği yedi sakrament hakkında bilgi verilmektedir.

Sakrament terim olarak Hıristiyanlık'ta manevi armağanları sembolize etmek ve taşımak üzere İsa Mesih'in kurduğunu inanılan maddi işaretleri ifade etmektedir. Bölümün başında sakramentlere karşı çıkanların görüşlerine yer verilmektedir. Burada sırasıyla vaftiz, konfirmasyon, evharistiya, günah itirafı, son yağlama, rahip takdisi ve nikah sakramentleri hakkında genel bilgi verilmektedir. Buların kim tarafından, nerde ve nasıl gerçekleştirileceği; ayrıca ne ifade ettiğine dair Katolik öğretisi doğrultusunda açıklama yapılmaktadır. Burada Aquinas genel tavrını sürdürüp tamamen Katolikliği savunmaktadır. Bunu yaparken de hareket noktasını kutsal kitap ifadeleri oluşturmaktadır.

Sekizinci bölümde *Eskatoloji* konusunda Aquinas'ın görüşlerine yer verilmektedir. Ölümden sonraki diriliş İslam'da olduğu gibi Hıristiyanlık'ta da temel inanç kabul edilmektedir. Bu bölümde konu üzerine yapılmış tartışmalara yer verilmekte olup, daha çok dirilişin bedenle mi yoksa ruhla mı olacağı tartışılmıştır. Bu konuda Aquinas dirilişin beden ve ruhun birlikteliğiyle olacağı görüşündedir. Burada dikkati çeken cennette bedensel zevklerin bulunmadığını söyleyen Aquinas bedensel dirilişi ısrarla savunarak çelişkiye düşmüştür. Bölümde ayrıca insanların âhiretteki durumları, nitelikleri, son yargılama, cennet ve cehennem konularında Katolikliğin görüşlerine yer verilmiştir. Aquinas bu konularda farklı düşünenlerin kutsal kitap ifadelerini yanlış anladıklarını belirtir.

Dokuzuncu bölümde yazar *Aquinas'ın Felsefi Görüşlerine* yer verir. İlk olarak 13. yy. da Hıristiyan dünyasının Antik Yunan filozoflarından yaptıkları çevirilere değinilmektedir. Özellikle Aristo'nun tanınması ve etkilerine dikkat çekilmektedir. Aquinas'ın da Aristo'nun tanınmasında etkili olduğu belirtilmektedir. Filozofumuzun felsefe, teoloji ve dine dair görüşlerine değinilmektedir. Aquinas bu konularda dini önemli görüp, felsefenin dinin anlaşılmasında vasıta olarak kullanılmasını gerektiğini düşünmektedir. Siyaset ve hukuk konularında ise Aquinas; Aristocu bir anlayışa sahip olup, insanın toplumsal bir varlık oluşuna vurgu yapmaktadır. Bu bakımdan siyaset ve hukuku zorunlu görmektedir.

Sonuç bölümünde ise kitabın dokuz bölümündeki konular hakkında Aquinas'ın görüşleri özetlenmektedir. Ayrıca Aquinas ile İslam filozofları karşılaştırılmıştır. Burada özellikle Aquinas'ın İslam filozofları gibi tepki almadığı ve

âlemin ezeliği, haşrin cismaniyeti ve Tanrı'nın tikelleri bilmesi konusunda Kato-
lik öğretisi doğrultusunda tavrı aldığı belirtilmektedir. Burada vardığımız şu sonu-
cu belirtmek gerekir: Ortaçağın büyük bir filozofu olarak tanıtılmaya çalışılan;
fakat genel itibarıyla bir teolog olan Aquinas'a nispetle İslam filozofları akla
daha çok önem atfedip, akli kullanma yoluna gitmişlerdir.

Sonuç olarak Muhammet Tarakçı'nın kaleme aldığı bu eserin alanıyla ilgili
emek mahsülü bir araştırma olduğu kanaatindeyiz. Çalışmanın bu alanda yapıla-
cak yeni araştırmalara ışık tutacağını ve sahasında önemli bir boşluğu dolduraca-
ğını düşünüyoruz.